

Némely másként gondolkodás könyvtárügyünk egyes kérdéseiről

Félreértések elkerülése érdekében, az alábbiak nem tartoznak az MKM-et érintő általános bírálatok vonulatába. Két kérdésben szeretnék észrevételeket tenni. Az egyik, kifejezetten szakmai vonatkozású, a Nemzeti Kulturális Alap működésével függ össze. A másik, egyaránt morális és szakmai megfontolásokat tartalmaz. Nem érzem feladatomnak az NKA Bizottság tagjaként belemenni olyan kérdések taglalásába, amelyek a könyvtári szakkollégiumra tartoznak. Emlegettetőül csak annyit, hogy a Könyvtári és Informatikai Kamara képviselőtestületének a Magyar Könyvtárosok Egyesületével közösen rendezett március 30-iki ülésén született hivatalos testületi állásfoglalás a mérvadó. E két szakmai fórum közös vitájában *Ambrus* Zoltánnak a könyvtári kollégium elnökének beszámolóját elemezve, pozitív volt az azóta nyilvánosságra került és az NKA elnökéhez eljuttatott értékelés. Ehhez nincs hozzátennivalóm. Ahhoz azonban igen, hogy lényegesnek tartom, hogy az olykor nem súrlódásmentesnek tűnő KIK és MKE együttműködés ez esetben harmónikus volt. Hozzászólásomban észrevételeztem, megítélésem szerint a Bizottság és a szakkollégiumok munkája között bizonyos távolság tapasztalható. Az NKA Bizottság tagjai természetesen felelősnek érzik magukat nemcsak az együttesen kialakított állásfoglalásokért, hanem óhatatlanul saját szakterületük érdekeiért is valamilyen formában fellépnek. Ez úgy hiszem nem indokol bővebb indokolást. Az már talán inkább, hogy a könyvtári rendszer a kultúra fenntartásának és fejlesztésének egyik legfontosabb bázisa egyben a *modernizáció* folyamatában is pótolhatatlan. A könyvtári rendszernek nincs alternatívája. Ez azonban az MKM állásfoglalásaiban – legalább is tudomásom szerint – ez így következményeivel együtt nem jelentkezik. Egyfelől tehát az NKA Bizottság érzésem szerint az eddigi gyakorlatában nem tudott elég orientáló támogatást nyújtani a szakkollégiumoknak, másfelől az MKM sem orientálta úgy a Bizottságot, hogy az továbbítható lett volna a szakkollégiumok részére. Úgy tűnik azonban, hogy az előbb említett távolságokhoz hozzájárul még az is, hogy vannak olyan hangok, amelyek a közművelődési könyvtárak és a kutatás műhelyeinek számító tudományos és szakkönyvtárakat nem kívánja egyforma figyelembe részesíteni. E megjegyzések szerzőjének aligha szükséges álláspontját bővebben kifejtenie, mivel éppen e folyóirat előző számában megjelent akadémiai közgyűlési tudományos osztályülésen elhangzott előadásának szövege nem hagy kétséget efelől.

Az a véleményem – és ezért idéztem, hogy legalább is előttem nem világos az MKM állásfoglalása sem –, hogy az NKA-nak a könyvtári rendszer sajátosságaihoz igazodva egyszerre kell támogatnia a tömegkulturális intézményeket és a modernizációt hordozó *tudományos információs gyűjteményeket, szolgáltatásokat*. Legalább olyan fontos a nagykönyvtárak állománya katalógusának retrospektív

gépésítése, mint más típusú könyvtárak ellátása személyi számítógépekkel, CD-ROM-mal és hasonlókkal.

A végére hagyom amivel kezdettem volna fenti észrevételeket: nagyon fontosnak tartom az NKA létrejöttét és remélhetően az első tanuló évek után az érintett kulturális intézmények várakozásainak még jobban meg fog felelni. Arra persze nincs mit számítani, hogy tökéletes arányok alakuljanak ki a 14 szakkollégium között, arra pedig még kevésbé, hogy a rendelkezésre álló pénzalapok tekintélyesen növekedjenek. *Összefoglalásként* az a véleményem, hogy az NKA és az általam közelebbről ismert közgyűjteményi szakkollégiumok munkája, ezen belül az engem legközelebből érdeklő könyvtári szakkollégium hasznos munkát végzett.

Ennél a pozitív összegezésnél jóval kevésbé az, amit a TFKF könyvtári alprogrammal kapcsolatban mondhatok „A felsőoktatási könyvtárak fejlesztéséért” Világbank-projekt előkészületeiről. Többévi munka után, ez év május 15–16-ára hívták össze a külföldi szakértőket és a magyar szakma képviselőit. Nem érzem feladatomban, hogy a kétnapos értekezletet értékeljem, annál kevésbé mivel teljes mértékben nem vettem benne részt.

Azt azonban nem lehet szó nélkül hagyni és itt kerül be a morál vagy az etika a megjegyzések közé, hogy megítélésem szerint morális-szakmai indíttatású hibák kísérték részben az előkészítő munkálatokat, részben a kétnapos szemináriumot. Az erre történt meghívás alkalmával írásban jeleztem az MKM illetékesének, hogy a rengeteg szakvélemény mellett még csak említésre sem került az ismereteim szerint az eddigi legátfogóbb szakmai fejlesztési program, ami a korábbi kormány Tudománypolitikai Bizottságának megbízásából készült (egyetlen napi ide-oda kiküldetés nélkül). Azt gondolom, hogy a szeminárium összefoglaló tanulmányának, amelyet profi módon adott elő az Indiana-i Egyetem könyvtárának igazgatója, azzal kellett volna kezdődnie, hogy magyar erőfeszítések során létrejött már egy „Előzetes Rendszerterv”. Ennek előkészítésében részt vettek az MKM munkatársai is. Ez a program a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros külön számaként* széleskörűen került az érdeklődők kezébe. Egy rövid bevezetővel egészen más hangulata lett volna a világbanki szakértői összefoglalónak, ha

a magyar közreműködők, akik közül néhányan a Szakirodalmi Információpolitikai Munkabizottságban is résztvettek, tájékoztatták volna az „Előzetes Rendszertervről” a külföldi szakértőket. *Öntudatosabb* is, hogy készült már egy magyar szakértők által összeállított program és ennek figyelembevételével folytathatják munkájukat a külföldi és a hozzájuk csatlakoztatott magyar szakértők. Az MKM előző minisztere – és ez igazán nem kíván *Mádl* Ferenc megsüvegelése lenni – az 1994. június 8-án hozzám intézett levelében megjegyezte, hogy az „*Előzetes Rendszerterv*” meghatározó alapja lesz az e téren szükséges kormányzati és intézményszintű cselekvési programnak. Hozzáteszem, hogy ezt megelőzően a miniszter elnökletével valamennyi tárca magasszintű képviselőivel a Tudománypolitikai Bizottság elfogadta az információpolitika alapelveit.

Lehetséges-e, hogy az MKM illetékesei és magyar szakértői nem tudtak ezekről az előkészületi munkákról? Lehetséges-e, hogy a nem hivatalos dokumentumként elkészített „*Előzetes Rendszerterv*” angol kivonatát nem ismerték (Preliminary system outline for the Implementation of the National Bibliographic Information System)? Ezt legalább odaadhatták volna akár azzal a külföldi szakértőknek, hogy ez ugyan nem egy „siker” összeállítás, *de létezik* és vegyék figyelembe ha szükségesnek tartják. Ez olyan morális hiba, hogy nem magyarázható feledékenységgel. Ezren felüli példányszámban kapott nyilvánosságot az „*Előzetes Rendszerterv*”. Ennél jóval súlyosabb az ugyancsak a morális-szakmai hiba kategóriájába tartozó néhány évvel ezelőtti *külföldi folyóirat lerendelési* (cenzúrázási) *botrány* volt. Ezt nem egy könyvtár évekig nyögte. De hát nem a könyvtárak az érdekesek ebben, hanem a *könyvtárak használói*. Hozzáteszem, hogy utólag sem vállalta senki nyilvánosan a *felelősséget* ezért a kártékony akcióért. Valótlan állítások azonban nem hiányoztak egyes szerezsen-mosdatások során. A nevek mellőzhetők. Kisebb jelentőségű hibának tartom, de ugyancsak a morális kategóriába tartozik, hogy a világbanki szakértői összefoglalóban köszönetet kifejező sorokban nem lehetett találkozni *Sóron* László nevével, akivel még hatalma csúcán írásban közöltem a vele kapcsolatos bizonyos negatív észrevételeimet. A japán segély által gerjesztett munkálatok összefoglalójában nevének meg kellett volna jelennie. Nem tudom, hogy kifejejtése mennyiben az MKM és mennyiben a külföldi szakértők mulasztása. Ezeknek mind idehaza, mind külföldön szerencséjük lehetett *Sóron* Lászlóval többször is találkozni.

Úgy tűnik, hogy amint az egyik kedves *Rejtő*-könyvben a „*Szöke ciklonban*” elhangzik, hogy *Saltsjöbaden* (svéd) nevű helység nem is létezik, hanem csak sajtóhiba folytán került a térképre, az volt az érzésem, hogy a záróelődást követni hivatott és a meghívóban jelzett vita is csak sajtóhiba volt.

Az eufórikus légkörben meg sem indított vitára egyedül jelentkeztem. Elismerve az előkészítő munkálatok szakmai érdemeit, megjegyeztem és itt a szélesebb nyilvánosság előtt is megismételek egy Platon-i utalást (Berend T. Iván egyik előadásából vettem át). Eszerint a növénytermesztésben két dolog rendkívül fontos: a növény ápolása és a talaj megválasztása ahova ültetik. Kivirulhat, de gyom is lehet belőle. Úgy vélem, hogy a kétnapos szeminárium és az előkészítő munka főképp a növényápolásról szólt és *nem vette figyelembe a talajt*. Ezt úgy is mondhatnám, nem világították meg a *centrum* és a *periféria* közötti különbségeket. Már pedig a növényápolók olyan közegből jöttek, amelynek az egy főre eső nemzeti jövedelme sokszorosa a talajmenti országnak. Ez viszont döntően

hat bármely külföldi támogatás realitására, megvalósíthatóságára. Annyit jegyzek még meg fentiekkel kapcsolatban, hogy a *TMT* 1994. 10. számában *Horváth Tiborral* írt ismertetőnk az „Előzetes Rendszerterv”-ről a *LISA* 1995. évi 5779. szám alatti tételében regisztrálta, nemzetközileg sem volt tehát hozzáférhető. Azt hiszem nem tévedek nagyot, ha azt gondolom, hogy a szakmai megfontolások mellett a morálisaknak is van szerepe. Ezért ezen írás zárszavaként csak annyit, hogy senkit személyében nem kívántam érinteni, de közügynek tartom az említett „folyóiratrendelés-lemondás” és a jelenlegi „feledékenység” nyilvános említését a jövőbeni hasonló mulasztások elkerülése céljából.

Dr. Rózsa György

javaslatok az ELTE könyvtári munkájának fejlesztésére

I. Előzmények

Egyetemünk könyvtári munkájának fejlesztése, egy működőképes könyvtári hálózat kialakítása immár öt esztendeje folyamatosan foglalkoztatja az egyetem különböző vezető testületeit és illetékes szakembereit. Az Egyetemi Tanács 1991. március 25-i ülésén tárgyalta a „Reformfeladatok az ELTE könyvtárügyében” címet viselő előterjesztést, amely összefoglalta a már akkor is halaszthatatlannak tartott szemléletbeli és részben gyakorlati változtatási javaslatok lényegét. Az Egyetemi Tanács ezen az ülésen megszüntette a már célszerűtlennek tartott Karközi Könyvtári Bizottságot, és az általános rektorhelyettes vezetésével egy ad hoc bizottságot küldött ki a részletes javaslatok kidolgozására.

Miután 1991 őszén már várható volt, hogy az ELTE-n is bevezethető lesz egy korszerű számítógépes integrált könyvtári rendszer, szűkebb szakmai testületek alakultak, részben az ELTE ún. „könyvtári politikájának” kialakítására. Ez utóbbiban a SOTE Központi Könyvtárának igazgatója is résztvett, tekintettel arra, hogy a két egyetem közti együttműködési szerződés a könyvtári és levéltári tevékenység összehangolását is tervbevette. 1992 januárjára elkészült az ELTE könyvtári politikájáról szóló összefoglaló, amelynek előremutató alapelveivel ma is egyet lehet érteni, így alapját képezheti az Egyetem hivatalossá váló könyvtári koncepciójának.

Ugyancsak 1992 februárjára készült el az a javaslat, amely az ELTE könyvtári hálózatának működési rendjére és a könyvtári munka egyes elemeinek egységes szabályozására vonatkozó konkrét tervezeteket tartalmazta. E szabályzatokat az Egyetemi Könyvtár külső és belső szakemberek bevonásával készítette el és részletesen egyeztette. 1992 márciusában még érkeztek ehhez az anyaghoz észrevételek, de Egyetemi Tanács elű terjesztésére már nem került sor.

1993 októberében felmerült az Egyetemi Könyvtár és az Egyetemi Levéltár szorosabb együttműködésének kérdése, s ennek kapcsán ismét napirendre került